

Зайченко В. В., кандидат наук з державного управління, доцент, декан факультету економіки та менеджменту, Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

ORCID ID: 0000-0002-3648-2258

e-mail: v_zaychenko@ukr.net

Пріоритетні напрями вдосконалення інституціонального забезпечення державної політики зміцнення технологічної конкурентоспроможності економіки України

Анотація. Встановлено характеристики основоположного фундаменту інституціонального забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки. Визначені завдання державної політики покращення складових «інститутів» та «інституцій» інституціонального середовища державної політики забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки, зокрема: удосконалення базових законів з інноваційної та науково-технологічної діяльності; формування законодавства з розвитку інфраструктури науково-технологічної діяльності, інтегрованих систем, реалізації спільних проєктів; покращення системи стратегування та програмування розвитку науково-технологічної діяльності; усунення адміністративних перешкод впровадження передових технологій; формування позитивного суспільного ставлення до інновацій та технологій та інше. Обґрунтовано елементи, складові та завдання системи механізму моніторингу і контролю реалізації державної політики формування інституціонального забезпечення технологічної модернізації економіки України, а саме: нормативно-правовий, організаційно-управлінський, фінансово-ресурсний, інформаційно-методичний, моніторингу, контролю та коригування.

Ключові слова: технологічна конкурентоспроможність економіки; інноваційно-технологічна модернізація; інституціональне забезпечення.

Zaychenko Volodymyr, Candidate of Sciences in Public Administration, Docent, Dean of the Economics and Management Faculty, Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Priority Directions of the State Institutional Support Policy of the Ukraine's Economy Technological Competitiveness Strengthening Improvement

Abstract. Introduction. The relevance of state policy aimed at improving the institutional support for the technological competitiveness of the Ukraine's economy is substantiated. The purpose of the article is to substantiate the tasks and measures for improving institutional competitiveness of the Ukraine's economy. Scientific novelty of the study consists in substantiation of the system of measures and means of improving the institutional environment of the technological competitiveness of Ukraine, whose elements are formed in the following areas: structure state policy, state policy measures and expected outcomes.

Purpose. The purpose of the article is to substantiate the tasks and measures for improving institutional competitiveness of the Ukraine's economy.

Results. The practical significance of the results is recommendations in relation to improvement of legal framework and institutions, oriented to innovation and technological modernization in context of strengthening of the Ukrainian economy competitiveness. The principles of state policy of improvement of the technological competitiveness of the national economy are determined: technological process of state support, openness, freedom of scientific and technical creativity, support addresses and fair competition, rational balance, concentration of resources. The main principles of state policy for the formation of quality institutional provision of technological competitiveness of the national economy are determined. Institutional support for the technological competitiveness of the economy is set out characteristics.

Conclusions. Defined tasks of the state policy of improvement of the "institutes" and "institutions" of the institutional environment of the state policy to ensure technological competitiveness of economy, in particular, improvement of basic legislation Innovative and scientific-technological activity; formation of legislation on the development of infrastructure of scientific and technological activities, integrated systems, implementation of joint projects; improving the strategy system and programming the development of scientific and technological activities; elimination of administrative barriers to introduction of advanced technologies; formation of positive social attitude towards innovations and technologies; improvement of the system of organization and management of development of scientific and technological activity; the introduction of monitoring, control and forecasting instruments of technological development policy; creation of financial and resource support funds for scientific and technological activities; formation and effective use of personnel potential of scientific and technological activity; development of internal and external information and communication system.

Keywords: technological competitiveness of the economy; innovation and technological modernization; institutional support.

JEL Classification: O38.

Постановка проблеми. Інституціональне середовище відіграє вирішальну роль при управлінні проце-

сами, які є об'єктами державного регулювання. Попри становлення нормативно-правових засад, які чітко

регламентують правовідносини суб'єктів ринку, політика формування інституціонального забезпечення спрямовується також на підсилення дії інших інститутів, які впливають на поведінку економічних агентів здебільшого за рахунок чиннику стимулювання на противагу законодавчо-адміністративним обмеженням чи примусам. Інституціональне середовище також передбачає функціонування системи елементів інфраструктури, що важливо в контексті забезпечення якісної середовищної компоненти технологічної конкурентоспроможності національного господарства. Отже, істотно актуалізувалися завдання вдосконалення інституціонального забезпечення державної політики зміцнення технологічної конкурентоспроможності економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження проблем, які стосуються загальних аспектів державної політики стимулювання інноваційно-технологічного розвитку економіки, висвітлені у публікаціях низки вітчизняних та іноземних науковців, у т. ч. В. Мунтіян [6], Д. Покришка [7] та інші. Аспекти державної політики стимулювання забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки аналізуються у дослідженнях І. Козловського [3], Л. Лісовської [4], І. Матюшенко [5], Л. Федулової [8]. У працях С. Давимуки [1], Т. Васильціва [2], Р. Лупака [10] показані системні взаємозв'язки між державною політикою інноваційно-технологічного розвитку, активізацією діяльності підприємств у сфері інновацій та передових технологій, зміцненням конкурентоспроможності економіки та забезпеченням економічного зростання. Недостатньо досліджено напрями удосконалення інституціонального забезпечення державної політики технологічної конкурентоспроможності економіки.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є обґрунтування напрямів та засобів удосконалення інституціонального забезпечення державної політики зміцнення технологічної конкурентоспроможності економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інституціональне середовище інноваційно-технологічного розвитку є недосконалим. Недоліки характерні для всіх без виключення компонентів інституціонального середовища: не сформовано нормативно-правовий базис науково-технологічного розвитку; відсутні державні організаційно-управлінські структури, відповідальні за планування, організацію та реалізацію державної політики в цій сфері; не сформовано повноцінну та дієздатну інфраструктуру підтримки науково-технологічної діяльності; не задіяно неформальні чинники стимулювання інноваційних процесів.

За такої ситуації неможливим вбачається досягнення стратегічних пріоритетів та мети державної політики в аналізованій сфері. Відповідно, актуалізувалася потреба в удосконаленні інституціонального

середовища науково-технологічної діяльності з акцентуванням на забезпеченні технологічної конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Передусім потребує істотного посилення інфраструктурний напрям інституційної складової державної політики забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки України. У процесі розбудови інфраструктури можна не лише сформувати сукупність інфраструктурних елементів, яких на сьогодні бракує, та діяльність яких забезпечила б суттєву підтримку підприємствам у ході створення та ефективного використання передових технологій, але й створити систему противаг державному регулюванню цих процесів та заповнити прогалини державного регулювання.

За умови збереження наявного стану інноваційної діяльності, фрагментарного розвитку досліджень та розробок, здебільшого відірваних від реальних потреб та попиту промисловості, країна об'єктивно приречена на повну втрату технологічної незалежності.

Альтернативний шлях передбачає концентрацію ресурсів навколо отримання нових науково-дослідних, інноваційних та технологічних результатів, необхідних для переходу економіки на нові технологічні уклади, реалізації комплексу інституціональних заходів для технологічної модернізації з результатами широкомасштабної технологічної діяльності, створення центрів НДДКР та їх тісної співпраці з суб'єктами реального сектора економіки, національних платформ і локальних інтегрованих структур взаємодії науки, бізнесу, інновацій, інвестицій та комерції.

У межах покращення системи формальних правил передусім існує нагальна потреба в удосконаленні базових законів з інноваційної та науково-дослідної діяльності. Базисні в частині державного нормативно-правового регулювання розвитку науково-технологічної діяльності інституційні документи виконують лише декларативну функцію, окреслюють загальні положення та поняття; не містять положень, які б чітко регламентували джерела, та обсяги формування і використання фінансово-ресурсного забезпечення науково-технологічної діяльності.

Відтак, базисні нормативно-правові акти держави щодо технологічного розвитку та зміцнення технологічної конкурентоспроможності економіки мають передбачати створення комплексної системи, що врегулює всі відносини при здійсненні науково-дослідної, науково-технологічної та інноваційної діяльності в межах послідовності: планування → фінансування → стимулювання → комерціалізація → моніторинг → контроль.

У частині нормативно-правового регулювання покращення фінансового забезпечення науково-технологічної діяльності в Україні необхідно впровадити інституційно-організаційний механізм створення і розвитку приватно-публічних венчурних фондів, створити інституційні та правові умови для активного поступу венчурного підприємництва,

запровадити правовий механізм фінансування наукових досліджень у найбільш прогресивних видах економічної діяльності та галузях економіки.

Інший, не менш важливий аспект полягає в удосконаленні вітчизняного законодавства в частині активізації зростання та забезпечення високої ефективності функціонування локальних інтегрованих, орієнтованих на впровадження у виробництво високих технологій, структур. Йдеться про інноваційні, технологічні та індустріальні парки, техніко-впроваджувальні зони, високотехнологічні кластери. Це комплекси, в яких об'єднані науково-дослідні інститути, промислові підприємства, бізнес-центри, об'єкти обслуговуючої інфраструктури.

Окремим аспектом нормативно-правового регулювання процесів технологічної конкурентоспроможності економіки України є покращення системи стратегування та програмування розвитку науково-технологічної діяльності. На сьогодні об'єктивно визріла актуальність розробки та прийняття Стратегії науково-технологічного розвитку України (в основі якої – технологічна конкурентоспроможність національної економіки), Програми заходів з реалізації стратегії, а також комплексних науково-технологічних програм та проєктів підтримки на кожному з етапів інноваційно-технологічного циклу – від отримання нових фундаментальних знань до їх практичного впровадження, створення сучасних технологічних продуктів та їх виведення на ринок та комерціалізації.

Окремим напрямом державного регулювання у напрямі удосконалення інституціонального забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки України потрібно вважати інформаційну політику в аналізованій сфері, орієнтовану не тільки на пропагування розвитку технологічної діяльності, але й на формування та функціонування баз даних з науково-дослідних розробок та створених технологій, створення загальнодержавної інформаційної системи з моніторингу науково-технологічної та інноваційної діяльності, формування спектру електронних послуг з науково-технологічної діяльності, розвиток науково-технологічних бібліотек та комунікацій для популяризації результатів науково-технологічної діяльності, зміцнення репутаційного та соціального капіталу високотехнологічних підприємств та закладів науково-дослідної діяльності.

Цілий комплекс питань, які потребують реформування, полягає в удосконаленні організаційної компоненти інституціонального забезпечення державної політики технологічної конкурентоспроможності економіки України. Йдеться про покращення системи державного управління означеними процесами. З огляду на важливість проблематики забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки як чинника економічного зростання, на переконання автора, існує необхідність створення при Кабінеті Міністрів України урядового органу з управління

пріоритетними напрямами науково-технологічного розвитку.

На цю структуру були б покладені завдання та функції з координації управлінської діяльності у сфері технологічного зростання України, експертного та аналітичного забезпечення досягнення стратегічних пріоритетів та мети державної політики у сфері зміцнення технологічної конкурентоспроможності національної економіки.

Для створення комплексної системи фінансування програм технологічного розвитку економіки державі важливо забезпечити пріоритетне фінансування досліджень та розробок, спрямованих на формування високотехнологічних секторів національної економіки (інформаційно-комунікаційні, нано- та біотехнології), впровадження гнучкого механізму фінансування на основі комбінованого застосування ресурсів з центрального бюджету, місцевих інноваційних фондів, цілеспрямований прискорений розвиток матеріально-технічної бази науково-дослідних структур, які співпрацюють з суб'єктами реального сектора економіки та виконують дослідження за пріоритетними напрямами науково-технологічного розвитку.

Стосовно формальних правил як складової інститутів інституціонального забезпечення, то головне завдання під час їх удосконалення зводиться до формування в країні нормативно-правового базису, який не містив би прогалин, суперечливих аспектів, чинників-дестимуляторів та був би повною мірою орієнтований на стимулювання економічних агентів, особливо реального сектору економіки та галузей, які активно розвиваються, до інноваційно-технологічної модернізації їх бізнес-процесів та виробництв.

В економіці України елемент неформальних правил, особливо у напрямі стимулювання інноваційно-технологічного розвитку, практично не працює. З огляду на це, головне завдання державної політики за цією складовою зводиться до удосконалення суспільно-професійного середовища розвитку науково-технологічної діяльності. Характерною вадою також залишається низька керованість процесів інноваційного та технологічного розвитку економіки. Відсутні як державні структури, що безпосередньо спеціалізуються на реалізації державної політики в аналізованій сфері, так і стратегічні планові документи, відповідно до яких реалізується політика. Цей недолік може бути усунутий за умови визначення та реалізації завдання забезпечення високої якості управління процесами інноваційно-технологічного розвитку національної економіки.

Окремим важливим і невіддільним елементом державної політики формування необхідного інституціонального забезпечення в аналізованій сфері слід вважати управління якісним контролем її реалізації. Цьому слугуватиме упровадження відповідного механізму (рис. 1).

Рисунок 1 – Елементи системи механізму реалізації державної політики формування інституціонального забезпечення технологічної модернізації економіки України

Джерело: авторська розробка

Нормативно-правове забезпечення створює законодавчу базу впровадження державної політики, регламентування певних важливих процесів, їх стратегування, встановлює відповідальність за дії та бездіяльність; організаційно-управлінське забезпечення передбачає визначення структури, відповідальності за реалізацію політики, а також засад вибудування відповідної організаційно-управлінської вертикалі, функцій та завдань ключових виконавців; фінансово-ресурсне забезпечення стосується розуміння, з яких джерел, в яких обсягах будуть залучатися фінанси і ресурси, як вони будуть використовуватися і якою буде методика оцінювання їх ефективності; інформаційно-методичне забезпечення призначене для інформаційної координації між суб'єктами регулювання, а також інформування суспільства про успіхи реформ; інструменти моніторингу, контролю та коригування дозволяють відстежувати хід реалізації політики, швидко ідентифікувати та реагувати на зміни в

параметрах зовнішнього і внутрішнього середовища, поширення та розвиток гібридних ризиків і загроз об'єктивного та суб'єктивного походження.

Висновки. Реалізація державної політики в такій складній сфері, як технологічна конкурентоспроможність економіки, об'єктивно потребує створення для цього відповідного середовища. Його основоположним фундаментом слугує інституціональне забезпечення, при формуванні якого слід розвивати інститути (формальні та неформальні правила) та інституції (організаційні та інфраструктурні). Цьому сприятиме реалізація таких завдань державної політики: удосконалення базових законів з інноваційної та науково-технологічної діяльності; формування законодавства з розвитку інфраструктури науково-технологічної діяльності, інтегрованих систем, реалізації спільних проєктів; покращення системи стратегування та програмування розвитку науково-технологічної діяльності; усунення

адміністративних перешкод впровадженню передових технологій; формування позитивного суспільного ставлення до інновацій та технологій; покращення системи організації та управління розвитком науково-технологічної діяльності; запровадження інструментів моніторингу, контролю, прогнозування результатів

політики технологічно розвитку; створення фондів фінансово-ресурсної підтримки науково-технологічної діяльності; формування та ефективне використання кадрового потенціалу науково-технологічної діяльності; розвиток внутрішньої та зовнішньої інформаційно-комунікаційної системи.

Література:

1. Давимука С. А., Федулова Л. І. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», 2017. 528 с.
2. Васильців Т. Г., Шехлович А. М., Васильців В. В. Фінансово-економічні інструменти стимулювання розвитку ІТ-сфери України. *Економічний дискурс*. 2017. № 4. С. 128-136.
3. Козловський І. В. Технологічна конкурентоспроможність і її значення для економіки України. *Ефективна економіка*. URL: <http://scholar.google.com.ua/scholarurl?url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua>.
4. Лісовська Л. С., Луцзяк Н. С. Аналіз шляхів підвищення технологічної конкурентоспроможності України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Проблеми економіки*. 2010. № 683. С. 364-370.
5. Матюшенко І. Ю. Технологічна конкурентоспроможність України в умовах нової промислової революції і розвитку конвергентних технологій. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 108-120.
6. Мунтіян В. І. Конкурентоспроможність національної економіки як головний критерій економічної безпеки. *Механізм регулювання економіки*. 2009. № 2. С. 158-174.
7. Покришка Д. С. Структурні чинники забезпечення конкурентоспроможності економіки України. *Стратегічні пріоритети*. 2006. № 1. С. 102-110.
8. Федулова Л. І. Технологічний розвиток економіки України : монографія. Київ : ІЕП НАНУ, 2006. 627 с.
9. Орлик І. О., Васильців Т. Г., Рудик С. А. Механізми та засоби активізації інноваційного розвитку підприємств роздрібної торгівлі. *Вісник Хмельницького національного університету*. *Економічні науки*. 2016. № 1. С. 102-109.
10. Лупак Р. Л. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації : монографія. Львів : Вид-во ННВК «АТБ», 2018. 527 с.

References:

1. Davymuka, S. A. & Fedulova, L. I. (2017). Creative sector of economy: experience and directions of development. Lviv : DU «Instytut rehional'nykh doslidzhen' imeni M. I. Dolishn'oho NAN Ukrayiny» [in Ukrainian].
2. Vasyly'tsiv, T. H., Shehlovych, A. M. & Vasyly'tsiv, V. V. (2017). Financial and economic instruments of stimulation of development of IT-sphere of Ukraine. *Economic discourse*, 4, 128-136 [in Ukrainian].
3. Kozlovskyy, I. V. Technological Competitiveness and its Importance for the Ukrainian Economy. *Efektivna ekonomika*. URL : http://scholar.google.com.ua/scholar_url?url=http%3A%2F%2Fwww.irbis-nbuv.gov.ua [in Ukrainian].
4. Lisov's'ka, L. S. & Lushchak, N. S. (2010). Analysis of ways to increase technological competitiveness of Ukraine. *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'viv's'ka politekhnika»*. *Problemy ekonomiky ta upravlinnya*, 683, 364-370 [in Ukrainian].
5. Matyushenko, I. YU. (2016). Technological competitiveness of Ukraine in the conditions of a new industrial revolution and the development of convergent technologies. *Problemy ekonomiky*, 1, 108-120 [in Ukrainian].
6. Muntiyan, V. I. (2009). Competitiveness of the national economy as the main criterion of economic security. *Mekhanizm rehulyuvannya ekonomiky*, 2, 158-174 [in Ukrainian].
7. Pokryshka, D. S. (2006). Structural factors of Ukraine's competitiveness strengthening. *Stratehichni priorytety*, 1, 102-110 [in Ukrainian].
8. Fedulova, L. I. (2006). Technological development of the Ukrainian economy. Kyiv : IEP NANU [in Ukrainian].
9. Orlyk, I. O., Vasyly'tsiv, T. G., Rudyk, S. A. (2016). Mechanisms and means of intensification of the innovative development of enterprises of retail trade. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*, 1, 102-109 [in Ukrainian].
10. Lupak, R. L. (2018). State policy of import substitution in the system of economic security of Ukraine: priorities and implementation tools. Lviv : NNVK «ATB» [in Ukrainian].

